

בדיקות טהרה לנפגעות תקיפה מינית

ראשי פרקים

- א. מבוא
- ב. עומק הבדיקות בהפסק טהרה ובו' נקיים
- ג. בדיקת הפסק טהרה וז' נקיים במקום צער גדול
 1. בדיקות כלה בתולה
 2. בדיקות לסובלות מווגיניסמוס
- ד. 'פלשבק' אצל נפגעות אונס
- ה. 'ניתוק' כחולה שאין בו סכנה
- ו. סיכום

א. מבוא

הפרעת דחק פוסט-טראומטית (PTSD) היא תופעה נפוצה ביותר בקרב נשים נפגעות תקיפה מינית, ושיעוריה מגיעים לחמישים אחוזים מן הנפגעות (!),¹ הנזקקות לסיוע רפואי-פסיכולוגי. בשלבי השיקום הראשוניים הן חוות בדרך כלל קושי נפשי רב ולעיתים גם קושי גופני פסיכוסומטי בקיום בדיקות עומק פולשניות לטהרתן, משום שהדבר עשוי לעורר בהן 'פלשבקים' בלתי נשלטים מהאירוע, ומעורר אצלן תחושות אשם וניכור עצמי פוגעניות, ולעיתים גם עשוי לעורר תופעה פסיכולוגית מוכרת של 'ניתוק' מחוויית הקיום הפוגעת בתפקודן היומיומי.

להלן נדון באפשרות להקל על נשים אלו באופן יישום בדיקות הטהרה, תוך השוואה בין מצבן של נשים שחוות 'פלשבק' לדין בדיקות במקום 'צער גדול', והשוואת נשים שחוות 'ניתוק' למצב של 'חולה שאין בו סכנה'.

ב. עומק הבדיקות בהפסק טהרה ובו' נקיים

חיוב הבדיקות בשבעה הימים הנקיים לא נזכר במפורש בגמרא, ומשום כך גם אופן הבדיקות לא פורש. לגבי בדיקה קודם תשמיש נאמר בגמרא (נדה ה, א):

אמר רב יהודה אמר שמואל: עד שלפני תשמיש אינו ממעט כפקידה. מאי טעמא? אמר רב קטינא: מתוך שמהומה לביתה. וכי מהומה לביתה מאי הוי? מתוך שמהומה לביתה - אינה מכנסת לחורין ולסדקין.

מהגמרא עולה שבדיקה הנוהגת קודם תשמיש אינה מספיקה עבור עיסוק בטהרות, מפני שהאישה בודקת בחופזה על מנת לשמש את מיטתה.

ולגבי בדיקה אחר תשמיש נאמר בגמרא (נדה יב, א):

* ברצוני להודות לרב אברהם סתיו על הערותיו המועילות למאמר זה.
1. ג'ודית א' מרגולין, לשבור את השתיקה, תרפיה קבוצתית להתעללות מינית בילדות, ע' 20.

מי משכחת לה לבדיקה כשיעור וסת? והתניא: איזהו שיעור וסת - משל לשמש ועד שעומדים בצד המשקוף, ביציאות השמש - נכנס עד, הוי: וסת שאמרו - לקנוח ולא לבדיקה.

אף מגמרא זו עולה שבבדיקה שאחר התשמיש די בקינוח, ואין צורך בבדיקת חורים וסדקים. הראשונים נחלקו בשאלה כיצד על האישה לבדוק בשבעת הימים הנקיים:

א. **הרי"ף** לא הזכיר בהלכותיו חיוב בדיקה, ומשמע משתיקתו שאין צורך בבדיקות ורק אם ראתה דם סותרת את ימי הספירה.

ב. **הרמב"ם** לא מזכיר בהלכותיו את המילה בדיקה אלא רק קינוח (למשל: איסורי ביאה ד, ט), ומשמע שלדעתו דין בבדיקות שבעה כדין בבדיקות לפני ואחרי תשמיש.² כך גם עולה מדברי **הראב"ד** (הובא בחידושי-הרשב"א נדה יב, א) שהכריע ש"בבדיקה כל זהו סגי לה", וכך הכריע **הרמב"ן** (חידושים, נדה ה, א) לגבי בבדיקות ז' נקיים (וסיים: "ובעל נפש לא יקל בכך"), אך החמיר בבדיקת הפסק טהרה שתהיה בחו"ס.

ג. **הרא"ש** (פסקי-הרא"ש, נדה פרק י) סובר שקיימת חובה לבדוק בחו"ס וכן עד מקום שהשמש דש, כלומר בבדיקה בעומק רב. וכן משמע מלשון **הראב"ד** בבעלי-הנפש (שער הספירה והבדיקה, סי' ג), אלא שהוא הוסיף וכתב שלטהרות אין די בך אלא צריך בבדיקת חורים וסדקים.

ד. **הרשב"א** (תורת-הבית ב"ז ש"ה כד, ב) סובר שרק בבדיקות לאחר תשמיש די בקינוח, אך בבדיקות שבעה נקיים צריך בבדיקת חו"ס, משום חומרא דכרת.

הבית-יוסף (יו"ד קצו) כתב ששמע רבים מגמגמים על הבדיקה הקשה שהצריך הרא"ש, שהוא דבר שאי אפשר, כי אם תכניס כל כך בעומק תקלקל עצמה. הוא מביא משם תרומת-הדשן שאישה תכניס בעומק שהיא יכולה, שכן "הנח להם לישראל". כמו כן, הבי"י מדקדק שראשונים לא נתנו שיעור לעומק הנדרש, ולכן הסיק ש"א"יכ יש לנו לומר שמה שכתב הרא"ש בפרק תינוקות עד מקום שהשמש דש - לאו דוקא, אלא לומר שתכניסו בעומק **כל מה שתוכל, ולא ליסגי לה שתכניסו מעט**". אמנם למעשה החמיר כדעת הרא"ש רק בבדיקת היום הראשון, משום שאלמלא כן אי אפשר לתת גבול ברור לעומק בבדיקה, ובשאר בדיקות הקל בבדיקה שטחית.

וכך בשו"ע (יו"ד קצו, ו) פסק כלשון הרא"ש לחומרא, לכל הפחות בבדיקת יום ראשון, והרמ"א שם מסייג את דבריו וכותב שבדיעבד ניתן להקל גם אם לא בדקה עד מקום שהשמש דש, אם בדקה בחורים וסדקים כפי כוחה:

כל בבדיקות אלו, בין בבדיקת הפסק טהרה בין בבדיקת כל השבעה, צריכות להיות בבגד... ותכניסו באותו מקום בעומק לחורים ולסדקים **עד מקום שהשמש דש**... ולא שתכניסו מעט לקנח עצמה. ואם יקשה בעינייה מאוד להכניסו כל כך בעומק, לפחות בבדיקה של יום הפסק טהרה ובדיקה של יום ראשון מהשבעה תהיינה **עד מקום שהשמש דש**.

הגה: ואם לא עשתה כן בבדיקת יום ראשון, תעשה פעם אחת כן מבדיקות שאר הימים; מיהו בדיעבד אם לא עשתה כן כלל רק **שבדקה עצמה יפה בחורין ובסדקין בעומק היטב כפי כחה**, אף על פי שלא הגיע למקום שהשמש דש, סגי לה.

2. כך הסיק מדבריו הנודע-ביהודה (הובא להלן), אמנם החוות-דעת (קצו ס"ס ד) הבין שכוונתו לבדיקה ולא לקינוח.

3 to the text that you want to 2 Error! Use the Home tab to apply appear here.

המקור המרכזי באחרונים שמתיר קינוח במקום בדיקה בבדיקות שבעה נקיים הוא הנודע-ביהודה (מה"ק יו"ד סי' מו) :

והנה פשפשתי בכל דברי רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בהלכות אי"ב... פעמים רבות בדבריו אינו קורא לה בדיקה אלא קינוח. וכיון שבגמרא דקדקו בזה לפי דעת הרשב"א עד שאמרו לקינוח ולא לבדיקה ודקדק הרשב"א מזה שהקינוח אינו עולה בשביל בדיקה וא"כ למה כתב הרמב"ם בכ"מ קינוח אי"ו דקינוח סגי באמת לבעלה. ועוד אדבר מזה באופן שאני אומר דלבעלה סגי בקינוח והקינוח הוא הבדיקה לבעלה וכיון דסגי בקינוח ממילא הוה נקרא בדיקה... אחרי אשר מצאתי און לי שלשה חמורי עולם המקילים בה בבדיקה זו והם הרי"ף והרמב"ם והראב"ד, עתה מלאני אני הפעוט לבי לדון ג"כ ולהביא סמוכים מן התלמוד ג"כ להקל בה... והנה הרמב"ן היקל יותר שכתב שרק בדיקה של הפסקת טהרה צריכה לחורין ולסדקין משא"כ בשאר הבדיקות. וכיון שבארתי שמן הדין יש להקל בכל גווני עכ"פ כדאי הרמב"ן לסמוך עליו בזה... עכ"פ לענין זה יש לצרף דעת רש"י לשאר קולות דלעיל שאף שצריכה לבדוק ביום ראשון יהיה שוב די לה בבדיקה קלה.

הנודע-ביהודה מתבסס על הגמרא בנדה יב, א שדנה באישה שיש לה וסת, וקובעת שאם בעלה תובע אותה לתשמיש והיא נענית "אין לך בדיקה גדולה מזו", כלומר שאם אישה מרגישה שאין לה דם זוהי בדיקה מעולה, וזאת בתנאי שהיא פיקחת, ערנית ומהלכת, ואינה שוכבת, כך שאם היה דימום הוא יתנקז החוצה.³

כלומר, הנודע-ביהודה מאפשר לכתחילה בדיקה מקלה יותר עבור אישה הנזקקת לכך מסיבות רפואיות. הוא מסביר שהחזקה ש'כותלי בית הרחם מעמידים דם' היא חומרה לעניין טהרות, אך לעניין אישות, מכיוון שבדקה בדיקת 'הפסק טהרה' קיימת חזקת טהרה, ולכן אישה המתקשה להיטהר יכולה לכתחילה לבדוק את בדיקת שבעה נקיים בקינוח, ולא בחו"ס כפי שנפסק בשו"ע.

ישנן גמרות אחרות שמראות צדדים נוספים בשאלת עומק הבדיקה. הגמרא (נדה מא, ב) כותבת :

כל הנשים מטמאות בבית החיצון: הי ניהו בית החיצון? אמר ריש לקיש כל שתינוקת יושבת ונראית. א"ל רבי יוחנן: אותו מקום גלוי הוא אצל שרץ, אלא אמר רבי יוחנן עד בין השיניים... במתניתא תנא, מקום דישה. מאי מקום דישה? אמר רב יהודה: מקום שהשמש דש.

מגמרא זו למד הראב"ד (לשיטתו בבעלי-הנפש המובאת לעיל) את גדרי הבדיקה לשבעה נקיים ולהפסק טהרה - כבדיקת "בית החיצון", וזאת על פי מסקנת הגמרא ע"פ מתניתא תנא שמשמעות "בית החיצון" היינו מקום שהשמש דש.

3. ובכך הוא מיישב את הסתירה בין דברי הראב"ד המובאים בחידושי-הרשב"א שהסתפק בקינוח לפני תשמיש ובין דבריו בבעלי-הנפש (הובאו לעיל בפרק ב).

ג. בדיקת הפסק טהרה זו' נקיים במקום צער גדול

1. בדיקות כלה בתולה

הגמרא (כתובות ה,ב) מסתפקת האם דם בתולים הוא דם נידה שהצטבר מאחורי קרום הבתולים, או דם חבורה, כלומר דם קרום הבתולים עצמו שנקרע: "איבעיא להו... דם מפקד פקיד או חיבורי מחבר?" וביאר רש"י (ד"ה מפקד פקיד):

כמו פיקדון כנוס ועומד ואינו נבלע בדופני הרחם להיות יציאתו ע"י חבורה, אלא שהפתח נעול בפניו ופותחים לו ויוצא.

הפוסקים (מהרי"ל נדה ב, מחצית-השקל קצו,ו) הסיקו מכך שכלה טהורה לבעלה גם ללא בדיקה עמוקה, שהרי לדעת הסוברים ש"דם מפקד פקיד" יתכן שבזמן שטבלה לפני חתונתה היה דם נידה ישן צבור מאחורי קרום הבתולים שלה. ואפילו במקום שבו בדיקה זו אפשרית, כיוון שהקרום פתוח חלקית, עדיין מכיוון שהדבר כרוך בצער רב אינה חייבת לבדוק שם.

הסדרי-טהרה (סי' קצו ס"ק כג) מבאר שמכיוון שבדיקת חורים וסדקים היא חומרה דרבנן, לא החמירו אותה במקום צער:

כיון שחומרא זו אינה אלא מדרבנן, אף הם לא החמירו אלא היכא דאפשר, מה שאין כן באי אפשר - סגי' לה בבדיקה קלה שהוא סגי' מן התורה, וכן כתבתי לעיל סימן קצב [סי' יד ד"ה בב"ח] בשם הב"ח. אבל אלו היה בדיקת חורים וסדקים מן התורה, אין לחלק בין אפשר ללא אפשר.

מכאן אפשר ללמוד שגם במקרים אחרים הנכנסים לגדר 'אי אפשר', נוכל להקל בדבר. וכך כתב שו"ת לבושי-מרדכי (יו"ד תליתאי סי' כד):

במקום שאי אפשר, כגון בבתולה שצריכה לישב זו' ימים, וידוע כי הבתולים מעכבים בדיקת חורים וסדקים, לא צריכה. **וכן בשארית שעת הדחק.**⁴

כך כתב בשו"ת אבני-נזר (יו"ד רנב) גם לגבי אישה שיש לה טבעת שמונעת בדיקה לעומק - שתמתין את מספר הימים שאישה רגילה לראות בהם ולאחר מכן תקנח ותתחיל לספור ללא בדיקה לעומק, כיוון שהיעדר בדיקה בעומק אינו מעכב:

אך אם אינה רגילה לראות יותר משבעה ימים וגם עכשיו אינה רואה יותר משבעה ימים באופן דמדאורייתא א"צ ספירה כלל ובנות ישראל החמירו על עצמן. שוב בדרבנן סמכין על הראב"ד... וא"כ יש לסמוך שלא ראתה יותר מההרגל... דאינו אלא מדרבנן. ובזה יש לסמוך על הראב"ד דלא בעי בדיקת חורין וסדקין.

וכן בשו"ת קנה-בשם (חלק א סימן צז):

וביותר מבואר הדבר בשו"ת הב"ח החדשות (סי' לה), וז"ל ולענין בדיקת שבעה נקיים והפסקת טהרה הנה גם לאותם מחברים שכתבו דיש לבדוק עד מקום שהשמש דש, אין דעתם לומר שאם לא בדקו כל השיעור הזה דאינה בדיקה חלילה, אלא כן כתבו לאותה שאפשר לבדוק בכך תבוא עליה ברכה... ודאי אין אשה מחויבת לבדוק אלא עד מקום שהיא יכולה באופן שלא תקלקל עצמה...

2. בדיקות לסובלות מווגיניסמוס

לעיל ראינו את ההיתר שלמדו הפוסקים לגבי כלה, שבדיקת עומק קשה וכואבת לה בגלל חסימה פיזית של קרום הבתולים (וה"ה לנשים שיש להן טבעת). פוסקי דורנו דנו לגבי נשים הסובלות מווגיניסמוס,⁵ שאמנם הקושי לבצע בדיקה פנימית נובע מחסימה רגשית, אך למעשה התוצאה דומה, שכל בדיקת עומק מלווה בכאב רב, גופני ונפשי.

בספר פוע"ה (א, ח"ב ע' 145) הובאו דעות שונות בנידון:

לדעת הרב יואל קטן⁶ "בדיקת הפסק טהרה ובדיקה אחת נוספת לפחות דינן להיעשות בעומק הנרתיק" - כפסק השו"ע (יו"ד קצו; הובא לעיל) לגבי אישה ש"קשה בעיניה מאוד להכניסו לעומק". לדעתו ואין להקל על נשים עם וגיניסמוס כדין כלה משום שקרום הבתולים שלהן פתוח.

כך גם סבור הרב אשר וייס⁷ אלא שלמעשה החמיר כך רק בהפסק טהרה, אך בבדיקות שבעה נקיים הקל לסמוך על דעת הרמב"ן (הובא לעיל) שדי בקינוח.

לעומת זאת בספר נשמת-אברהם (יו"ד קצג) פסק להקל לאישה הסובלת מווגיניסמוס שיכולה לטהר עצמה בהפסק טהרה ובבדיקות שבעה נקיים עד מקום שידה מגעת, כדין בתולה. וכתב שם שרבו הרב יהושע נויבירט הסכים עימו.⁸

כך גם עולה מדברי הרב עובדיה יוסף (טהרת-הבית ח"ב סי' יג), שכאשר עברו הימים שבהם רגילה לראות בהם דם, די להקל בבדיקה כפי כוחה:

...אם עברו עליה כבר שבעה ימים מתחילת ראייתה. ואין דרכה לראות יותר מששה ימים.. יכולים לסמוך בזה על סברת הראב"ד ודעמיה להקל, שאין צורך בבדיקת חורים וסדקים, רק בדיקה שגרתית כמה שאפשר לה... וכן עיקר להקל בזה להלכה ולמעשה.

...ומכל מקום לעניין הלכה, כשאין מנהג ברור, יש לנהוג לכתחילה כדעת מרן השו"ע... זולת אם כואב לה מאד על ידי בדיקה זו, ויש לה צער בכך, הוי כשעת הדחק, וכדיעבד דמי, ואינה צריכה לבדוק אלא כפי כחה, עד כמה שידה מגעת, בחורים ובסדקים.

בסיס נוסף להקל הם דברי החזון-איש (יו"ד, הלי' נדה סי' צב ס"ק כא) שקינוח מרובה יכול להוות תחליף לבדיקה פנימית:

ומיהו נראה דכל בדיקה שהיא על אופן המברר את סתימת המעיין לפי דרך רוב הרואות שמוצאים על העד כל עוד שמעיין פתוח - הוי בדיקה מהתורה. ודין חורים וסדקים שאמרו חכמים הוא מדבריהם שהגבילו את הדבר... **ונראה דגם**

5. התכווצות שרירי פתח הנרתיק באופן שאינו מאפשר חדירה. תופעה זו קיימת בשכיחות גבוהה בנפגעות אונס.

6. חנה ויואל קטן, 'ווגיניסמוס - היבט רפואי והלכתי', אסיא פז-פח, ע' 141.

7. מובא שם בעמ' 149.

8. כך מורים להיתר גם הרב יעקב אריאל (אסיא שם, ע' 153) שכתב: "לא מצינו שדרשו מבתולה להשיר את בתולה ע"מ שתוכל לבדוק לעומק... ע"כ בדלית ברירה גם בדיקה שטחית שמה בדיקה. וגם החולקים על הראב"ד יודו ששעת הדחק כדיעבד דמי, ואפילו בהפסק טהרה תועיל בדיקה שטחית".

וכן פסק הרב זכריה בן שלמה (אורות-הטהרה עמ' 160): "אשה נשואה שסובלת מווגיניסמוס - יש לה דין כבתולה לענין בדיקות, ותעשה מה שיכולה לעשות לגבי הפסק טהרה ובדיקות של שבעה נקיים... יש להימנע מלדחוק בה".

בנדה וזבה מהני מהתורה קינוח כמה פעמים סמוכות. קיצורו של דבר שהתורה לא נתנה בזה גדרים בעניין הבדיקה אלא לעמוד על ידיעת הדבר על פי המובן.

לדעת החזון-איש, מטרת הבדיקה בחו"ס היא רק לוודא שאכן הווסת חדלה, זאת לאחר שכבר הפסיקה בטהרה והיא בחזקת אינה רואה דם. לכן מכיוון שאם ישנו דם סופו לצאת החוצה (וכדברי הנו"ב לעיל, שלעניין אישות לא אמרין שכותלי הרחם מחזיקים דם) - די בקינוח חיצוני של כמה פעמים בהפרשי זמן, כדי לוודא שחדלה מלראות.

וכך נפסק בספר פוע"ה (שם) לגבי אישה שאינה יכולה כלל להחזיר אצבע לנרתיק - שתקנח עצמה כמה פעמים, **לאחר שחלפו הימים שרגילה לראות בהם.**

הרב נחום אליעזר רבינוביץ' (אסיא פז-פח, 'וגייניסמוס - היבט רפואי והלכתי', ע' 145) מציע להוסיף לכך שטיפה פנימית, שתוציא את הדם מהחורים והסדקים:

... הרי שניקוי במים הוא יעיל יותר מקינוח... בעד רך, וניתן לעשות את הפסק הטהרה בכך בנוסף על קינוח קל, ולא צריך לדחוק את העד לשם.

כלומר, כאשר נשים מצטערות צער משמעותי מבדיקה פנימית, הן יכולות לכתחילה לוותר על בדיקה עד מקום שהשמש דש, ולבדוק בחורים ובסדקים; ויתר על כן, אם היא יודעת בוודאות מתי הוסת שלה מסתיימת היא יכולה להסתפק בקינוח לאחר שעברו עליה ימי וסתה.

ד. 'פלשבק' אצל נפגעות אונס

דומה כי מבחינה הלכתית ניתן לדמות סבל נפשי עמוק הכרוך בבדיקות הטהרה אצל נפגעות אונס, לכאב גופני המתלווה לבדיקה אצל הסובלות מווגייניסמוס. החדרת עד לשם ביצוע בדיקה פנימית, עשויה לעורר לנגד עיניה של האישה תמונות חוזרות של הפגיעה המינית, ופשוט שפלשבקים כאלו מהווים עבורה צער גדול שמכריחים הקלות מתאימות, שתוארו לעיל.

לגבי נשים אלו ניתן לצרף את תשובת הנודע-ביהודה המובאת לעיל, לפיה הרי"ף, הראב"ד והרמב"ם, סברו שמעיקר הדין די בקינוח בלבד, אל שיטת החזון-איש שקינוח מספר פעמים מועיל כבדיקה, וזאת בצירוף פסיקת הרב עובדיה יוסף שלאחר שעברה את מספר הימים שרגילה לראות בהם אפשר להסתפק בבדיקה שגרתית כמה שאפשר, וכן תשובותיהם של הרב רבינוביץ', הרב אריאל והרב בן-שלמה (שם, וספר פוע"ה (שם)), שיש להקל במקום צער גדול כדין דיעבד.

ה. 'ניתוק' כחולה שאין בו סכנה

בנוסף לתופעת הפלשבק שנדונה בחלק הקודם, גם הפרעת הניתוק נפוצה מאוד בקרב נשים בעלות תופעת דחק פוסט-טראומטית. הפרעות ניתוק פוסט-טראומטיות הן הפרעות המופעלות לצורך ניתוק מן ההכרה המודעת של זיכרונות טראומטיים וחוויות קשות, והן נובעות בעיקר מתוך חוויות שהן מציפות עבור האישה, ושהן קשות מדי להתמודדות עבורה. פגיעה מינית היא קודם כל פגיעה בגוף, והפגיעה, השלכותיה וזיכרונה מוטמעים בו עמוק. זיכרון זה גורם, למשל, לכך שנשים נפגעות רבות מזהות מצב המוכר להן מן הפגיעה עצמה, ונכנסות לקיפאון עד שסימן זה עובר. השפעותיה של תופעה זו רבות, ויכולות לכלול תחושות של זרות, ריחוק או אי-מציאותיות ביחס לגוף או לעצמי. כלומר, אישה שחווה תופעה כזו תחוה את חייה שלה כאילו היא צופה בהם מן הצד, ושהם

קורים מאליהם.⁹ נשים כאלו חוות חרדה ממגע באזור אברי המין בשכיחות גבוהה. על מנת להימנע מהשיתוק שטמון בחרדה זו, האישה עשויה לסגל תפיסה מנתקת, לפיה הגוף הוא "לא אני". ולכן, היא אמנם "תצליח" לבצע את הבדיקה הפנימית ואולי לא תחוש תחושה קשה מנשוא במהלכה דוגמת הפלשבק שדנו בו לעיל, אך יהיו לכך השלכות קשות על נפשה לטווח הארוך.¹⁰ לכן, בניגוד לפלשבק שהוא צער מקומי, כאן עומדת לפנינו בעיה חרדתית מערכתית ויש לדון האם דינה כחולה שאין בו סכנה.¹¹

הפוסקים מבחינים בין "חולה שאין בו סכנה" שאף שאין לעבור על איסורי תורה לשם רפואתו, מכל מקום מותר להקל את מצבו בהיתר איסורים שונים בשל היותו חולה הנופל למשכב, לבין מי שסובל ממיחוש בעלמא לגביו אין כל היתר לעבור על איסורים בשבילו, שכן אינו נחשב כחולה.¹²

הרמ"א (או"ח שכח, יז) למד מדברי המגיד-משנה (הל' שבת ב, י) שחולה שאין בו סכנה כולל לא רק את הנופל למשכב אלא אף מי "שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו". אולם חלק מהפוסקים (בי"ח או"ח שכח ס"ק ב; שו"ע-הרב שכח, מג) הגדירו גם אדם הנתון בכאב חזק המייסר אותו כמיחוש בעלמא, אם אינו מפילו למשכב. כמו כן, נחלקו הפוסקים בשאלה האם דברי הרמ"א מתכוונים להקרנת המיחוש על כל הגוף ממש,¹³ או שמדובר בצורת ביטוי לעומק הצער והכאב שהחולה סובל ממנו, וכי גם כאב מקומי חזק מאוד מעמיד את האדם כחולה שאין בו סכנה.¹⁴ אם כן, אישה הנתונה בהפרעה נפשית המצערת אותה מאוד, יש מקום לראותה כחולה שאין בה סכנה, אף אם הדבר אינו ניכר על גופה, אלא שהדבר תלוי במחלוקת פוסקים הני"ל.

אמנם מצאנו בין האחרונים פסיקה מקילה המחשיבה חולי נפש כחולה שאין בו סכנה. וכך כותב בעל חלקת-יעקב (או"ח סי' סד) בעניין הפעלת רדיו בערב שבת כדי להשמיע מוזיקה לחולה נפש בשבת על מנת להרגיעו:

ואפשר אף חולה עצב רוח במדרגה גדולה... ואף אם לא נחליט זאת אבל דא ודאי דחולה עצבים בכלל חולה שאין בו סכנה, וקרא מלא דיבר הכתוב: הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם, אלמא דבעי רפואה, ודמי ממש להאי דרמ"א (שכח, יז) מי שיש לו מיחוש שמצטער וחלה ממנו כל גופו אף על פי שהולך, כחלה כל גופו דמי.

נראה שניתן לסמוך על דעתו גם לגבי נפגעות תקיפה מינית שחוות ניתוק ברגעי הבדיקה כחולה שאין בה סכנה, זאת בפרט שלעתים המצב גם עלול להידרדר לפיקוח נפש של ממש. לכן נראה שניתן להקל עליהן בדיני הבדיקות, כדין המצטער צער רב בבדיקתה, כפי שהזכרנו בפרק הקודם, אע"פ שברגע הבדיקה אינה חווה כאב ממוקד.

9. אלי זומר, 'להיות או לא להיות: טראומות ילדות והפרעות ניתוק, עמ' 171-177.

10. גיודית לואיס הרמן, טראומה והחלמה, עמ' 61-63.

11. איננו דנים כעת במצבי קיצון שעלולים להגיע לידי התאבדות או סיכון עצמי. אלו ודאי הותרו משום פיקוח נפש, ומכבים את הנר מפני "רוח רעה". שבת קלב, א; טור ושו"ע, תחילת סימן שכט.

12. ראו: 'מקצת היבטים הלכתיים בסוגיית פגועי הנפש', בתוך 'ובית הלל אומרים', עמ' 84-85.

13. כך נראה בילקוט-יוסף ד שכח, מד בדעת הרע"י יוסף: "חולה שאין בו סכנה נחשב מי שנפל למשכב מחמת מחלה, ואין במחלה זו סכנת נפשות, או מי שיש לו מיחוש שמצטער עד שחלה כל גופו, מאותו מיחוש".

14. כך נראה מלשון בחיי-אדם סט, ב, שם הוא דן ברפואתו של "מי שיש לו מיחוש בעלמא רק שיש לו איזה כאב"...

1. סיכום

1. לגבי בדיקות הפסק טהרה ושבעה נקיים נחלקו הראשונים (ביחס לכל אישה) האם קיימת חובת בדיקת עומק או די בקינוח בלבד.
2. השו"ע והרמ"א נקטו להחמיר לכתחילה, לכל הפחות בבדיקת יום ראשון.
3. הנודע-ביהודה, ובעקבותיו חלק מהאחרונים, פסקו להקל בעת הצורך בקינוח בלבד.
4. לגבי טהרת כלה, וכן נשים הסובלות מבעיות רפואיות שונות (וגיניסמוס וכדו') הקלו רוב הפוסקים להסתפק בקינוח חיצוני מספר פעמים, לאחר שעברו הימים שבהם היא רגילה לראות דם.
5. מסתבר שנפגעות אונס שבדיקה פנימית מציפה בהן חוויה טרואמטית קשה מנשוא ('פלשבק'), דינן כדין הסובלות צער גופני מהבדיקה, ויכולות אף הן להקל להסתפק בקינוח.
6. נפגעות אונס שבדיקה פנימית עלולה לגרום להן או להעצים בהן פיתוח מנגנוני הגנה הרסניים של ניתוק והרגשת זרות ביחס לגופן - תופעה המחייבת טיפול קליני - ניתן להתייחס אליהן כחולה שאין בו סכנה ולהקל גם להן להסתפק בקינוח.